

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews
ประชาธิปไตย ไม่ยาก ถ้าอยากได้*
Democracy is not difficult if you want

ผู้เขียน: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

Author: Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto)

พระสุนันท์ สุธมโม (โยธนาไม) และพระมหามิตร ฐิตปญโญ

Phra Sunan Suthammo (Yothanami) and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sunanyothanami@gmail.com

1. บทนำ

หนังสือ ประชาธิปไตย ไม่ยาก ถ้าอยากได้ เป็นผลงานรวมเล่มมาจากหนังสือเรื่อง การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย ประชาธิปไตยไม่ได้ถ้าประชาชนไม่เป็นประชาธิปไตยและ มองให้ลึก นึกให้ไกลข้อคิดจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 เขียนโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นหนังสือที่แสดงข้อคิดจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ได้มีการนำเสนอในแง่มุมที่น่าคิด การเขียนจะเป็นลักษณะแยกประเด็นง่ายต่อการทำความเข้าใจ เป็นการใช้คำพูดง่ายๆ แต่ให้ความหมายลึกซึ้ง

การตั้งชื่อหนังสือเป็นการใช้คำที่ทันสมัย เข้ากับสถานการณ์ที่มีการเรียกร้องหาประชาธิปไตยในแบบของทางตะวันตกที่ว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่การปกครองที่ดีที่สุด แต่เป็นการปกครองที่เลวร้ายที่สุด เมื่อทำความเข้าใจแบบไทยๆ ว่า ในความเลวที่น้อยที่สุดนั้นเป็นระบบประชาธิปไตยนั่นก็คือ เน้นประชาชนให้มีคุณภาพทั้งกายและจิต

---

*ได้รับบทความ: 3 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 15 ตุลาคม 2563; ตอปรับตีพิมพ์: 30 ธันวาคม 2563

Received: March 3, 2020; Revised: October 15, 2020; Accepted: December 30, 2563

2. โครงสร้างหนังสือ

การวางโครงสร้างเนื้อหาของหนังสือท่านได้แยกออกเป็น 3 ภาคมีความยาว 174 หน้า การเรียงภาคนั้นท่านได้เรียงหัวข้อที่มีความสอดคล้องกันทำให้อ่านแล้วสามารถมองเห็นความสำคัญแต่ละตอนซึ่งได้กล่าวถึงเหตุการณ์และสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ภาคที่ 1 พระพรหมคุณาภรณ์ท่านได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยว่า เพราะประชาธิปไตยไม่ใช่แค่รูปร่างแต่ต้องมีเนื้อใน ถึงมีเสรีภาพถ้าไม่มีดุลยภาพก็ไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งที่ผ่านมาเรามีการปกครองชนิดที่ว่ามีบุคคลผู้หนึ่งซึ่งมีอำนาจเต็มอาจจะเป็นพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่าพระราชา มีอำนาจปกครองตัดสินลงโทษทุกอย่างในสภาพอย่างนั้นเรามองคล้ายๆ กับว่าคนทั่วไปหรือประชาชนนี้ยังปกครองตัวเองไม่ได้ก็เลยต้องมีบุคคลคนหนึ่งที่มีความเก่งกล้าสามารถมาช่วยปกครองจัดการให้คนอยู่กันได้สงบเรียบร้อย ต่อมาเราเห็นว่าคนทั้งหลายน่าจะปกครองกันเองได้ โดยเฉพาะในเมื่อคนเหล่านั้นมีสติปัญญา กันดีขึ้น มีความรู้ความเข้าใจสามารถคิดได้ด้วยตนเอง สามารถพิจารณาเหตุผล รู้จักแยกแยะวินิจฉัยได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด และควบคุมกันให้เว้นได้จากสิ่งที่ผิดและทำได้ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมก็จึงคิดว่าควรจะปกครองกันเองได้ และมีสิทธิเสรีภาพในการปกครองกันเอง

ภาคที่ 2 มีหัวข้อเรื่องว่าประเทศเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ถ้าประชาชนไม่เป็นธรรมาธิปไตยท่านกล่าวในหนังสือเล่มนี้ว่า ปัญหาพื้นฐานของสังคมก็คือทำอย่างไรจะให้ประชาชนต้องการประชาธิปไตย เพราะเวลาพูดถึงประชาธิปไตยเรามักจะพูดถึงรูปแบบและคนก็มักสนใจในเรื่องของรูปแบบกันมาก เช่น การจัดการที่ใช้อำนาจของประชาธิปไตยเป็น 3 ส่วน คือ องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหารและ องค์กรฝ่ายตุลาการ ซึ่งจะต้องมีการเลือกตั้งตลอดจนอะไรต่างๆ ที่เป็นกลไกของระบอบนี้ แต่ประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น ตัวมันก็คือ”เนื้อหาสาระ” การที่มีรูปแบบก็เพื่อจะให้เนื้อหาสาระเกิดมีผลในทางปฏิบัติคือเพื่อจะสื่อสารออกมาเท่านั้นเอง ถ้าหากไม่มีเนื้อหาสาระ รูปแบบก็จะไม่มีความหมายใดๆ ถ้าไม่มีตัวแท้หรือเนื้อแท้ของประชาธิปไตยนี้ รูปแบบต่างๆ ที่ว่าเป็นเครื่องมือทั้งหลายก็หมดความหมาย

ภาคที่ 3 ลักษณะเป็นการถามตอบ มีหัวข้อเรื่องว่า มองให้ลึก นึกให้ไกล ข้อคิดจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ยกตัวอย่างคำถามข้อหนึ่งว่าการเสียสัจจะเพื่อส่วนรวมมีความผิดไหมท่านตอบว่าในเรื่องนี้ถ้าคุณวินัยของพระก็จะเห็นได้ชัด การพูดเท็จที่เป็นความผิด ท่านเรียกว่า สัมปะชานมุสาวาทเป็นการพูดเท็จทั้งที่รู้ คือ จงใจพูดให้คลาดจากความเป็นจริงจึงเป็นความผิด แต่ในกรณีในตอนพูดก็ว่าไปตรงๆ ตามที่คิดที่ตั้งใจ เช่น พระกล่าวความตั้งใจว่าคราวนี้จะจำพรรษาตลอดไตรมาสที่นี้ แต่ต่อมากลางพรรษานั้นเกิดน้ำท่วมใหญ่ วัดจมน้ำ อยู่ไม่ได้พระต้องหนีไปพักที่อื่น ในกรณีอย่างนี้พระขาดพรรษาแต่ไม่มีความผิด

ในทัศนะของผู้อ่านเห็นว่าท่านได้จัดหัวข้อในหนังสือเล่มนี้เป็นขั้นขั้นตอน อธิบายให้เชื่อมโยงกันได้อย่างน่ารับฟังซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยประชาธิปไตยทั้งสิ้น ที่สำคัญท่านได้เสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างหลักธรรมาธิปไตยด้วยการศึกษาเพราะการศึกษาจะทำให้คนมีคุณภาพ เพราะเมื่อใดก็ตามที่คนใน

สังคมส่วนใหญ่มีคุณภาพมีความรู้ความเข้าใจในหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้แล้ว ความยุติธรรมความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ และเมื่อใดก็ตามประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ในสังคมประชาธิปไตยมีความรู้ความเข้าใจโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง ประกอบกับผู้นำผู้ทำหน้าที่ในการปกครองมีการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารจัดการบ้านเมืองด้วยหลักธรรมาธิปไตย สังคมที่เอารัดเอาเปรียบกัน สังคมที่ไร้ซึ่งศีลธรรมก็จะทุเลาเบาบางหรืออาจจะหมดสิ้นไป สังคมประชาธิปไตยที่แท้จริงทั้งหลายๆ คนใฝ่หากันอยู่ก็จะเกิดขึ้นและเป็นจริงได้อย่างแน่นอน

3. สารสำคัญของหนังสือ

หนังสือ ประชาธิปไตย ไม่ยาก ถ้าอยากได้ มีเนื้อหาสาระสำคัญมาก ในที่นี้ผู้อ่านจะขอวิจารณ์ไว้เป็น 3 ประเด็นหลักใหญ่ โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยในแต่ละประเด็นไปๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 เรื่อง การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย ท่านกล่าวถึงการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยไว้ว่า เพราะประชาธิปไตยไม่ใช่แค่รูปร่างแต่ต้องมีเนื้อใน ถึงมีเสรีภาพถ้าไม่มีคุณภาพก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความสำคัญ เพราะสิ่งทั้งหลายต้องอาศัยรูปแบบเป็นเครื่องหล่อหุ้ม ยกตัวอย่างเช่น เนื้อมะม่วง ก็ต้องมีเปลือกมะม่วงหุ้มเนื้อมะม่วง หากไม่มีเปลือกมะม่วง มะม่วงก็อยู่ให้เรารับประทานไม่ได้ น้ำถ้าไม่มีแก้วช่วยก็รับประทานได้ยาก จะเอามืออ้อมมันก็ได้นิดหน่อย หรือจะเอापากดื่มเลยก็ยิ่งยุ่งยากลำบากมาก ก็ต้องอาศัยแก้ว อาศัยขวด บรรจุ น้ำจะได้อยู่ในสภาพที่บริบูรณ์และใช้ได้ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพราะฉะนั้นเปลือกที่ห่อหุ้มก็มีความสำคัญ แต่ในเวลาเดียวกันถ้ามีแต่เปลือกไม่มีเนื้อ ก็ไม่มีประโยชน์ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2007 : 10-11) ซึ่งมีความสอดคล้องกับหนังสือ“ธัมมิกสังคมนิยม แบบเผด็จการ” ของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าการเมือง คือ ระบบศีลธรรมอันเร้นลับถ้าเราเอามาทำให้ถูกต้องก็จะมีประโยชน์ให้แก่งานที่จะศึกษาหรือปฏิบัติศีลธรรมในรูปแห่งการเมือง ถ้าการเมืองอยู่ในรูปของปรัชญาก็จะเป็นเรื่องอากาศธาตุเสียมากกว่า ถ้าหากว่าการเมืองมาอยู่ในรูปศีลธรรม ต้องขอใช้คำพูดโสภโศกโตกที่ว่า มันวิเศษเลย ถ้าว่าการเมืองมาอยู่ในรูปศีลธรรมก็หมายความว่า ละเอียดจากความป็นปรัชญานี้จะช่วยโลกได้ ถ้าให้ดีกว่านั้นอีกก็ให้การเมืองมาอยู่ในรูปของศาสนาเสียเลย เพราะว่าคำว่า ศาสนา ก็คือ ภาวะสมบูรณ์ของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ความเต็มรูปของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมคือ ศาสนาการเมืองต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ (Buddhadasa Phikkhu : 1975 : 76-77)

ในทัศนะของผู้อ่านเห็นว่า การที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้ให้ความหมายเรื่องรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดูเหมือนว่าจะมีความสอดคล้องกัน การที่นักปราชญ์ทั้งสองมองรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ค่อนข้างจะมีความเห็นคล้ายคลึงกันนั้น คงเป็นเพราะว่าทั้งสองท่านมีความประสงค์ที่จะสะท้อนให้สังคมได้เห็นถึงแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความถูกต้องดังตามหลัก

ธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง การบริหารจัดการบ้านเมืองเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคม เนื่องจากทุกฝ่ายไม่พยายามนำหลัก “ธรรมาธิปไตย” ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการบ้านเมืองนั่นเอง ซึ่งการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยไม่ใช่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาหรือการสร้างผู้นำแต่เพียงเท่านั้น แต่สังคมไม่ว่าระดับใดก็ตามไม่มีทางจะได้ผู้นำที่ดีจริงๆ ถ้าหากสมาชิกส่วนข้างมากของสังคมนั้นๆ เป็นคนไม่ดี ด้วยเหตุนี้นักปราชญ์ทั้งสองท่านจึงได้นำเสนอรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสังคมธรรมาธิปไตย โดยเน้นไปที่การสร้างสมาชิกในสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีสติปัญญา ตัดสินความดีความชั่วคนดีคนชั่วได้ ถ้ามองดูที่ในสังคมระดับประเทศก็คือการสร้างพลเมืองดีที่มีสติปัญญา สามารถแยกแยะตัดสินผิดชอบชั่วดีได้นั่นเอง

ท่านกล่าวว่า ประชาธิปไตยจะเป็นจริงเมื่อผู้ใช้อำนาจเป็นธรรมาธิปไตย เราต้องยอมรับความจริงว่าเป็นธรรมดาของคนทุกๆ ไป ที่เรียกว่าปุถุชน ซึ่งยังมีกิเลส ย่อมมีความถือตัว ถือศักดิ์ศรี ให้ความสำคัญแก่ตนเอง อยากให้ตนเป็นคนที่มีความหมาย อยากให้ตัวเด่นเป็นที่ยอมรับเชิดชู หรือมีอะไรเหนือกว่าผู้อื่นอย่างน้อยก็ไม่ได้ด้อยหรือถูกลดความสำคัญ ซึ่งเรียกว่ากิเลสปกป้องตัวเพื่อให้อยู่รอด เมื่อมนุษย์ยังมีการศึกษาน้อย ยังพัฒนาไม่เต็มที่ คือยังพัฒนาไม่เพียงพอที่จะเป็นอยู่ด้วยปัญญา ก็ต้องอาศัยกิเลสอย่างนี้ช่วยกระตุ้นเร้าที่จะรักษาตัวให้อยู่รอดไปก่อน อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกัน ทำกิจการร่วมกัน ถ้าไม่มีปฏิบัติและวิธีการที่ดี กิเลสพวกนี้ ก็จะทำให้คนปะทะกัน ไม่ยอมกัน ไม่ลงกัน ตลอดจนไม่ฟังกัน ทำให้ขัดแย้ง แยกแยก ทะเลาะวิวาท ทำงานร่วมกันไม่ได้ และอยู่ร่วมกันด้วยดีไม่ได้ กิจการของส่วนรวมก็ไม่ดำเนินไปด้วยดี เป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม และการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ในระบอบเผด็จการทุกคนยอมหรือต้องยอมรับอำนาจของผู้ปกครอง ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ต้องอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน รักษาความสงบเรียบร้อย หรือแม้แต่มีระเบียบวินัยอยู่ได้เพราะเกรงกลัวต่ออำนาจที่ครอบงำพวกตนอยู่ แต่การยอมตัวให้แก่อำนาจที่เกรงกลัวแบบนี้ เราได้มองเห็นแล้วว่า เป็นระบอบที่ไม่ดี ไม่พึงปรารถนา (PhraBrahmagunabhorn (P.A. Payutto, 2007: 46-47) ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมะกับการเมือง” ว่า ถ้าผู้เลือกนักรการเมืองเป็นผู้ที่มีธรรมะก็ย่อมเลือกคนที่มีธรรมะด้วยกันเข้าไปเป็นนักรการเมือง เมื่อได้คนที่มีธรรมะเป็นนักรการเมืองแล้ว เขาก็ยอมเข้าไปแก้ไข ปัญหาของบ้านเมืองให้เป็นไปตามธรรมะ ก็ได้ชื่อว่า เป็นการสร้างนักรการเมืองที่ดีได้ เป็นนักรการเมืองที่ดี สำเร็จประโยชน์ตามความหมายของคำว่าการเมือง นั่นแหละขอให้ดูที่ตัวธรรมะ ถ้าประชาชนดีมีธรรมะ ก็เลือกคนที่มีธรรมะเข้าไป มันก็ยังคงอยู่นั่นเองแหละ เพราะว่ามันดีที่ธรรมะที่มีอยู่ในใคร มันก็ดีที่คนนั้น ฉะนั้น ธรรมะสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ จึงสร้างนักรการเมืองที่ดี (Buddhadasa Phikkhu, 2006 : 46)

ทัศนะของผู้อ่านเห็นว่่านักปราชญ์ทั้งสองท่านนี้กำลังนำเสนอการสรรหาผู้นำที่มีภาวะแห่งความเป็นผู้นำเพื่อสร้างสังคม “ธรรมาธิปไตย” เพราะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ผู้นำแต่ละองค์จะต้องมีวิสัย

ทัศนในการบริหารจัดการองค์กรการสรรหาผู้นำจึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องยึดถือเหตุผลความจริงและความถูกต้องความเป็นธรรมในการบริหารจัดการองค์กรหรือสังคมโดยการยึดหลัก “ธรรมาธิปไตย” เพราะทุกอย่างองค์กรในสังคมทุกระดับจะเป็นสังคมธรรมาธิปไตยไม่ได้ถ้าผู้นำส่วนใหญ่ในองค์กรไม่มีภาวะผู้นำไร้ศีลธรรม การที่จะสร้างสมาชิกขององค์กรในสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ก็เป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องผู้นำที่มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขปัญหา มีการตัดสินใจด้วยความยุติธรรม แยกแยะผิดชอบชั่วดีได้ นักปราชญ์ทั้งสองท่านจึงได้เสนอวิธีการที่จะคัดเลือกผู้นำที่ดีให้เป็นผู้แทนของตน ทำหน้าที่แทนในการรักษาผลประโยชน์ให้กับสังคม ประเทศชาติ

ท่านกล่าวว่าเสรีภาพต้องมากับความรับผิดชอบ หนึ่งคำว่า “หน้าที่นั้น” มักจะพ่วงหรือมาด้วยกันกับคำว่า “ความรับผิดชอบ” จนบางที่เราพูดควบไปด้วยกันว่า หน้าที่และความรับผิดชอบ หรือหน้าที่รับผิดชอบ คือนอกจากทำหน้าที่แล้วก็ต้องมีความรับผิดชอบด้วยคำว่าสิทธิมาด้วยกันกับเสรีภาพ คำว่าหน้าที่มาด้วยกันกับความรับผิดชอบ สิทธิคู่กับหน้าที่ ฉันท เเสรีภาพก็คู่กับความรับผิดชอบ ฉันทนั้น และเมื่อเราพูดสองคำแรกควบกันว่า สิทธิเสรีภาพ เราก็พูดสองคำหลังควบกันว่า หน้าที่รับผิดชอบเพราะ ฉันทนั้น สิทธิ ต้องมากับ หน้าที่ ฉันท เเสรีภาพ ก็ต้องมากับ ความรับผิดชอบ ฉันทนั้น เมื่อเสรีภาพมากับ ความรับผิดชอบ ก็หมายความว่า เราจะต้องใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ และต้องรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพนั้นด้วย ความรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพนั้น อาจแบ่งอย่างคร่าวๆ ได้เป็น 2 ช่วงตอน คือ รับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพที่ได้ทำหรือสิ่งได้แสดงออกไปแล้ว กับรับผิดชอบต่อจะทำ ก่อนจะแสดงออกหรือแสดงออกอย่างมีความรับผิดชอบอยู่ในตัว (Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto), 2007 : 27) สอดคล้องกับหนังสือพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ว่า การรักษาสีติต่างๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐต่างจาก คำว่าประชาชนที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่นดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้ (Office of Public Relations, Secretariat of the House of Representatives, 2012 : 11)

ในทัศนะของผู้อ่านเห็นว่า การนำเสนอวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา เช่น ปฏิบัติตนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่ตนนับถือมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเสียสละ ยึดมั่นและปฏิบัติตามตามประเพณี วัฒนธรรมใช้หลักการประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ซึ่งต้องคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของการเป็นพลเมืองดีของสังคม และปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีคุณค่าในวิถีประชาธิปไตย อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงพลเมืองที่ดี

จะต้องมีความรู้และหลักการสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การปฏิบัติตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นแม่บทในการปฏิบัติของสังคมประชาธิปไตยการใช้หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญมาเป็น กฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม ก็เพื่อความสงบสุขของสังคม

ประเด็นที่ 2 เรื่อง ประเทศเป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่เป็นธรรมาธิปไตย

ท่านกล่าวว่าคุณภาพของประชาธิปไตย ขึ้นต่อคุณภาพของประชาชน เพราะเมื่อพูดถึง ประชาธิปไตย มีวิธีพูดต่างๆ อย่างหนึ่ง คือ ยกเอาวาทะของประธานาธิบดีลินคอล์นมาอ้าง เพราะคนชอบ และรู้จักกันมาก คือวาทะที่กล่าวถึงประชาธิปไตยว่าเป็น “การปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อ ประชาชน” ในวาทะของลินคอล์นนี้ ถ้าพิจารณาลึกลงไปให้เห็นความหมายที่ซ่อนอยู่ข้างใน ก็จะต้องพูด ต่อไปอีก กล่าวคือ ที่ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน นั้น เป็นการเตือนให้รู้สึกตัวด้วยว่า คุณภาพของประชาธิปไตยอยู่ที่คุณภาพของประชาชน ย่อมขึ้นต่อ คุณภาพของผู้ปกครองเป็นสำคัญความหมายที่ว่ามานี้จะมีความสำคัญมากกว่า คือ ถ้าประชาชนมี คุณภาพดี ประชาธิปไตยก็มีคุณภาพด้วยดี ถ้าประชาชนมีคุณภาพต่ำ ประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตย อย่างเลวด้วยเพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของประชาชน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2007 : 103-104) ในขณะเดียวกัน วิชัย ตันศิริ ได้กล่าวถึงการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นการปรับทัศนคติ อุคตการณ์ วิสัยทัศน์ ที่สอดคล้องกับระบอบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งในบริบทใหม่ ควรจะเป็น “ธรรมาธิปไตย” ที่เน้น “การตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม” (ตามนิยามศัพท์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)) การสร้างปัญญานั้นคือมิติของการ สร้างความรู้เกี่ยวกับระบบสังคม การเมือง และการปกครองที่ควรจะเป็น ธรรมาธิปไตย ที่ผู้คนเสียสละ เพื่อส่วนรวมรักความเป็นธรรม ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง และจุดเริ่มต้นในชุมชนหรือในหมู่บ้าน ก็คือ การรวม กลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ การสร้างระเบียบวินัยบนท้องถนน และความสะอาดใน หมู่บ้าน การประชุมปรึกษาหารือในปัญหาของส่วนรวม เป็นต้น (Tansiri, 2018 : 72-73)

ทัศนะของผู้อ่านเห็นว่า พระพรหมคุณาภรณ์ท่านได้กล่าวถึงคุณภาพประชาธิปไตยนั้นจะต้องเกิด จากประชาชน เมื่อไรก็ตาม ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ถูกต้อง นั้นแหละคือการเข้าใจ ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ท่านให้เหตุผลอย่างนี้ คงเป็นเพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนที่ถูกต้อง ในขณะเดียวกัน วิชัย ตันศิริ ได้นำเสนอระบบสังคม การเมือง และการปกครองควรจะเป็นระบบธรรมาธิปไตยมากกว่าระบบประชาธิปไตย เพราะระบบธรรมาธิปไตยเป็น ระบบที่สร้างจากปัญญา ไม่ได้สร้างขึ้นด้วยกฎเกณฑ์ เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วก็จะเห็นได้ว่าทั้งสองท่าน นั้นได้นำเสนอรูปแบบการปกครองเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

ท่านกล่าวว่า การปกครอง เมื่อเป็นประชาธิปไตย หลักบอกว่า อำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน เมื่ออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็ต้องให้ประชาชนตัดสินใจอย่างถูกต้อง คือต้องมีธรรมาธิปไตยก็จึง

ต้องมีการพัฒนาคุณภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจใจการตัดสินใจนั้นทำการตัดสินใจด้วยปัญญาโดยมีเจตนาที่เป็นธรรม และตรงนี้แหละคือ ธรรมาธิปไตย เรื่องจึงมีต่อไปอีกว่ามีคนที่ใช้อำนาจตัดสินใจแทนประชาชนหรือในนามประชาชน คนผู้นี้จะต้องใช้อำนาจตัดสินใจ โดยสามารถพูดได้เต็มปากว่าเพื่อประชาชนในนามของประชาชนหรือแทนประชาชน โดยที่วามันเป็นการตัดสินใจที่เป็นธรรมก็คือตัดสินใจเป็นธรรมาธิปไตย ตรงนี้ก็คือเรามีผู้นำ ผู้ปกครอง โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีนี้เขาตัดสินใจในนามของประชาชนหรือแทนประชาชนทั้งหมด เพราะว่าตัวแทนของประชาชนคือผู้แทนราษฎรที่มีอำนาจตัดสินใจได้เอาอำนาจตัดสินใจไปมอบไว้ที่นายกรัฐมนตรี ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิชัย ตันศิริ ที่ได้กล่าวธรรมาธิปไตยว่ามีใช้ระบอบใหม่ในสารบบการเมือง แต่ก็คือ“ประชาธิปไตย” ในความหมายทั่วไปที่เป็นระบบการเมืองการปกครองที่รัฐบาลจะได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชน ที่แสดงเจตนารมณ์ผ่านรัฐสภา แต่ที่จะเรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” ก็เพราะมีหลักการสำคัญควบคุมคือ หลัก/กระบวนการตัดสินใจด้วยปัญญาโดยมี เจตนาที่เป็นธรรม “เจตนาที่เป็นธรรม” คือ การกำหนดเป้าหมาย ของนโยบาย/และการออกกฎหมาย ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ซึ่งเป็นธรรมต่อชนทุกชั้นวรรณะ ทุกนิกายศาสนา เป็นธรรมต่ออนุชนรุ่นในอนาคตและต่อรุ่น ส่วนการตัดสินใจด้วยปัญญาคือการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายที่ชาญฉลาด มีหลักวิชา มีเหตุผล และประกอบด้วยปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ(WichaiTansiri2018: 75)

ทัศนะของผู้อ่านเห็นว่าพระพรหมคุณาภรณ์ได้นำเสนอว่าระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน เมื่ออำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน การตัดสินใจของประชาชนนั้นต้องประกอบด้วยธรรม (ธรรมาธิปไตย)ในขณะเดียวกัน วิชัย ตันศิริ ก็ได้เสนอแนวความคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องประกอบด้วยธรรม การที่ทั้งสองท่านได้เสนอแนวความคิดการปกครองไม่ว่าจะเป็นระบบใดก็ตามก็ต้องยึดหลักความชอบธรรมให้กับสังคมนั่นเอง

ประเด็นที่ 3 มองให้ลึก นึกให้ไกล: ข้อคิดจากเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 (เป็นลักษณะการถามตอบปัญหาเรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตย)

มีคำถามว่า การที่ท่านได้เสนอ มองให้ลึก นึกให้ไกล เป็นอย่างไร ท่านก็ตอบว่า เรื่องหนึ่งก็คือการปลูกฝังให้ทุกคนหรือส่วนใหญ่เป็นธรรมาธิปไตย มุ่งไปที่ตัวธรรม ความจริง ความถูกต้องดีงาม ถือธรรมเป็นใหญ่ ปลูกฝังกันตั้งแต่เด็ก จนให้เป็นนิสัยของจิต ซึ่งจะช่วยให้คนเราข้ามพ้นความยึดติดในตัวตนได้ แม้จะต้องฝืนใจบ้าง แต่มันก็ยังมีทางไป ในการฝึกฝนที่ตินั้น เราจะต้องให้เขาสามารถพัฒนาต่อไปได้ด้วย เพราะเด็กจะต้องไปอยู่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงต่อไป จะต้องพัฒนาคนให้มีความไม่รู้จักความจริง ความไม่เข้าถึงธรรมและการถือธรรมเป็นใหญ่ที่มีกำลังแรงเพียงพอที่จะทำให้เขาพ้นจากอำนาจครอบงำของ ตัณหา มานะ และทิฐิ เพื่อให้เขาสามารถพัฒนาประชาธิปไตยต่อไปได้ (Phra Prom Khunaporn (P.A. Payutto), 2007 : 127-128) สอดคล้องกับหนังสือ ธัมมิกสังคณนิยมนแบบเผด็จการของ

ท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า เมื่อนึกถึงศีลธรรม แล้วก็แก้ไขกันให้ถูกเรื่อง ถูกหลักเกณฑ์ที่ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ไม่มีอะไรที่ไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม ตั้ต้นของศีลธรรมมาให้ดี แก้ไขลูกเล็กๆขึ้นมาให้ดี ให้เขามีศีลธรรมมาแต่ตั้งแต่เล็กๆ ให้เขารู้จักสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนี้มาตั้งแต่เล็กๆเลยให้พูดติดปากมาตั้งแต่เล็กๆ จนกระทั่งโต จนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ครองบ้านครองเมืองก็ตาม ให้เด็กๆรู้ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นี่คือรากฐานของศีลธรรมถ้าเข้าใจเรื่องนี้แล้วก็ง่ายที่จะมีศีลธรรม คือจะเสียสละได้ง่ายเราควรฝึกให้ลูกเด็กๆ คิดปัญหาสักข้อหนึ่งว่า เรามีผลไม้อยู่นะหนึ่งนี้ เราจะกินเองดีหรือให้ผู้อื่นที่เป็นเพื่อนกินดีถ้าในใจเขามีศีลธรรมก็จะคิดไปในทางที่ว่า ให้เพื่อนกินดีกว่า ถ้าเรากิน เดียวก็ถ่ายเป็นอุจจาระไปหมดในวันรุ่งขึ้น แต่ถ้าเพื่อนกินเราจะชอบใจเราอยู่นานหลายเดือนหลายปี หรือว่าเราเองก็เหมือนกัน คิดถึงผลไม้นั้นแล้ว เราก็ยังอ้อมอยู่ในใจของเรา ที่ได้ให้เพื่อนกิน วิธีของศีลธรรมจะเป็นไปในรูปนี้ คือไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัว (Buddhadasa Phikkhu, 1975 : 58-59)

ทัศนะของผู้อ่านเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านนั้นมองไปที่การปลูกฝังศีลธรรมจะต้องเน้นไปที่เยาวชนเพราะเยาวชนนั้นถือว่าเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาประเทศ ในขณะที่เดียวกันหลายฝ่ายจะต้องร่วมมือร่วมใจกันพ่อ แม่ผู้ปกครองญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ และพระภิกษุสงฆ์ ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ที่เรียกว่า “พลังบวร” ต้องช่วยกันรับผิดชอบ โดยที่ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ต้องร่วมมือกันในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ทุกฝ่ายต้องตระหนักและให้ความสำคัญของการปลูกฝังศีลธรรมให้กับเด็กเยาวชน โดยเฉพาะการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการอบรมสั่งสอนในการช่วยผลักดันปลูกฝังส่งเสริมความเจริญงอกงามด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดมีในจิตใจของเด็ก เยาวชน ซึ่งจะช่วยให้เด็ก เยาวชนกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ดีงาม มีความเอื้อเฟื้อ เสียสละ รู้จักแบ่งปัน รู้รักสามัคคีและที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือผู้นำในทุกสังคมไม่ว่าจะเป็น ผู้นำครอบครัว ผู้นำโรงเรียนหรือสถานศึกษา ผู้นำทางศาสนาหรือพระภิกษุสงฆ์จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็ก เยาวชน ได้เห็นเป็นตัวอย่างและยึดเป็นแบบอย่างเป็นบุคคลต้นแบบด้วย

4. สรุป

จุดเด่น: ประชาธิปไตย ไม่ยาก ถ้าอยากได้ ก็คือ การวางโครงสร้างของเนื้อหาอย่างเป็นขั้นตอน การใช้ภาษาเรียบง่าย ลักษณะเป็นการรวบรวมเอา ปาฐกถา บทสัมภาษณ์ การตอบคำถาม แล้วนำมารวบรวมพิมพ์เป็นรูปเล่ม การใช้ภาษาก็เป็นภาษาพูดไม่เน้นสำนวนภาษาวิชาการมากนัก เนื้อหาที่นำไปชัดเจนโดยเรื่องทั้งหมดยึดโยงกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาถือได้ว่ามีคุณค่าทางวิชาการมีส่วนให้เข้าใจในคำสอนประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้นเพราะการขับเคลื่อนหลักประชาธิปไตยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลัก “ธรรมาธิปไตย” เป็นพลังขับเคลื่อนในการปฏิรูปการเมืองการปกครองให้ก้าวหน้าเป็นประชาธิปไตยอย่าง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สมบูรณ์แบบ ก่อเกิดความรักความสามัคคีสร้าง

ความสุขสงบร่มเย็นให้กับสังคมประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่อยากนำเสนอ: เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีคุณค่าสามารถประเทืองปัญญาให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี มีรูปแบบกะทัดรัดง่ายต่อการพกพาไปได้ในทุกสถานที่ อีกทั้งเนื้อหาเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันเหมาะสำหรับอ่านเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม ผู้อ่านจึงอยากแนะนำบุคคลผู้ที่มีความสนใจในเรื่องระบบการปกครองอ่าน เพราะเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าทั้งอรรถและพยัญชนะ

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลจากการที่ได้ศึกษาค้นคว้าบทวิจารณ์หนังสือนี้ทำให้ผู้อ่านได้ทราบและเห็นถึงแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่บูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะสถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง ทำให้การบริหารจัดการบ้านเมืองเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นเนื่องจากทุกฝ่ายไม่พยายามนำหลักธรรมาธิปไตยและหลักพุทธธรรม ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการบ้านเมือง ซึ่งการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยไม่ใช่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาหรือการสร้างผู้นำแต่เพียงเท่านั้น แต่สังคมไม่ว่าระดับใดก็ตามไม่มีทางจะได้ผู้นำที่ดีจริงๆ ถ้าหากสมาชิกส่วนข้างมากของสังคมนั้นๆ เป็นคนไม่ดี ด้วยเหตุนี้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในสังคมธรรมาธิปไตย โดยเน้นไปที่การสร้างสมาชิกในสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีสติปัญญา ตัดสินความดีความชั่วคนดีคนชั่วได้

References

- Buddhadasa Phikkhu. (1975). *Dhammiga of Dictatorship socialist*. Bangkok: Printing house Relationship letter.
- Buddhadasa Phikkhu. (2006). *Dharma and Politics*. 1st edition. Bangkok: Petchrakai.
- Office of Public Relations. (2012). *Secretariat of the House of Representatives. Citizens in a Democratic System*. Bangkok: Office of Public Relations.
- Phra Phrom Khunaporn (P.A. Payutto). (2014). *Democracy is not difficult if you want*. Bangkok: Publisher Pidamma.
- Tansiri, W. (2018). *Education for Leading a Society towards Fairness*. Bangkok: Educational Institution.

